

موضوع: سیره حضرت زهرا سلام الله عليها در تربیت کودک  
نویسنده: سودابه احمدی

طلبه سطح ۲، مدرسه علمیه تخصصی امام هادی علیه السلام شوشتر.

## چکیده:

این مقاله درصدد بیان «سیره حضرت زهرا سلام الله علیها در تربیت کودک» است. تربیت کودک یکی از ارکان مهم شکل گیری اجتماع سالم است. خانواده نقش کلیدی و اساسی را در تربیت کودک ایفا می‌کنند. آگاهی از روش های تربیت و شناخت الگوهای اخلاقی و تربیتی می تواند در تربیت کودک به والدین کمک کند. از میان منابع اسلامی با هدف تربیت کودک، سیره حضرت زهرا سلام الله علیها به عنوان مادری نمونه الگوی جامع و کاملی برای والدین در برخورد با کودکان خود است. لذا با توجه به اهمیت تربیت کودک، در این مقاله به شیوه های تربیتی کودک از منظر حضرت زهرا سلام الله علیها برای آشنایی با سیره و الگوگیری از سبک تربیتی ایشان پرداخته شده است. ابتدا در این مقاله به مهم ترین شیوه های تربیتی کودک می پردازیم که عبارت اند از: تشویق کودکان به فراگیری علم، محبت ورزی به کودکان، تربیت عبادی کودکان، بازی با کودکان، رعایت عدالت بین کودکان، شخصیت بخشی، صدقه دادن و عقیقه کردن است. این مقاله با روش جمع آوری اطلاعات به شیوه کتابخانه‌ای و با مراجعه به سایت ها و مقالات گردآوری شده است و روش بهورس اطلاعات آن نقلی توصیفی است.

کلید واژه ها: تربیت کودک، سیره حضرت زهرا سلام الله علیها، والدین

## مقدمه:

امروزه تعلیم و تربیت از مسائل بسیار مهم عالم است. اساس امنیت به تعلیم و تربیت باز میگردد، اگر تعلیم و تربیت بر اساس الگوی صحیح انسانی باشد، انسان هایی به وجود خواهند آمد که در مقابل موج ها خواهند ایستاد و جلوی پیدایش طوفان های آینده را خواهند گرفت. (تربیت دینی کودکان، حائری شیرازی، محی الدین، ص ۳).

علم جدید روانشناسی کودک به ما نشان می دهد که بسیاری از فرضیاتی که درباره کودکان بدیهی می پنداریم، دیگر چندان قابل اتکا نیست، بسیاری از استراتژی ها و راهبردهای دنیای مدرن در زمینه پرورش و تربیت کودک در حقیقت نتیجه عکس می دهد. این فرضیات غلط موجب به اتخاذ شیوه های نادرست تربیت می شود، با تغییراتی در تفکر ما درباره کودکان و تربیت کودکان می شود شخصیت جامعه را در بلند مدت اصلاح کرد و شهروندان بهتری تحویل جامعه داد. (پو برانسن، اشرلی مریم، روشی متفاوت در تربیت فرزند، ص ۱۲)

اساس جهان بر تربیت بنا شده و خداوند مربی آفرینش است. «الحمد لله رب العالمین» (حمد، آیه ۱) انبیا و اولیای الهی آمده اند تا بشر را تربیت کنند و او را به سمت خدایی شدن و رنگ خدایی گرفتن سوق دهند «صبغه الله و من احسن من الله صبغه» (بقره، ۱۳۸)

اولیا و انبیا آمده اند تا بشر را از میان انبوه موانع و دام های شیطانی برهانند و تا منزل کمال و جنبه الماوا برسانند، اما این حرکت به همکاری خود انسان نیاز دارد، باید پذیرش از سمت خود او باشد و خداوند مقدمات این پذیرش را به دست والدین سپرده است، چرا که والدین خالق دوم انسان هستند و نقش مهمی در تربیت و خدایی شدن انسان دارند اگر لین مسئله مهم را درست و به همان شکل که اسلام دستور داده اجرا کنند، بی شک انسان از نظر روحیه و صفات به درجات بالایی میتواند برسد. (تربیت فرزند موفق، رحیمی، عباس، ص ۲)

بخاطر اهمیت مسئله تربیت کودکان و نقش مهم آن در زندگی فردی و اجتماعی بشر، مقالات و کتب زیادی در این زمینه نگاشته شده است که برخی از کتب عبارتند از: اثرات بازی در رشد شخصیت اثر مژگان طاهری گلزار، نقش آزادی در تربیت کودکان اثر سید محمد بهشتی، نکته های کاربردی در تربیت کودک اثر علی اکبر اسکندری.

آینده هر جامعه ای در گرو تربیت کودکان آن جامعه است، این کودکان امروز هستند که جامعه فردا را می سازند اهل بیت علیهم السلام از آنجایی که عصمت دارند و عاری از هرگونه اشتباه و خطا هستن پس می توانند بهترین الگو در همه زمینه ها باشند برای تربیت فرزند می توانیم از سیره و روش های تربیتی حضرت زهرا سلام الله علیها استفاده کنیم و آن ها را به کار بگیریم.

پژوهش حاضر درصدد پاسخ به این پرسش است که در تربیت کودک چگونه می توانیم به سیره حضرت زهرا تأسی کنیم؟ روش های تربیتی حضرت زهرا کدامند؟ و برای پاسخ به این پرسش یاد شده این موارد را بررسی می کند، تشویق کودکان به فراگیری علم، محبت و رزی به کودک، عدالت بین کودکان، بازی با کودکان، آموزش مسائل عبادی، شخصیت بخشی به کودک، صدقه دادن و عقیقه کردن .

## مفهوم شناسی:

از نظر لغوی: کلمه «سیره» اسم مصدر از ماده «سیر» و بر وزن «فعله» است، که در زبان عربی بر نوع دلالت می‌کند؛ برای مثال، «جَلَسَ» به معنای نشستن، ولی «جَلَسَ» به معنای سبک و نوع نشستن می‌باشد؛ بنابراین «سیر» یعنی رفتار، ولی «سیره» یعنی نوع و سبک رفتار (فرهنگ نامه اصول فقه، ص ۴۹۴)

از نظر اصطلاحی: به عبارت دیگر، سیره عبارت است از استمرار روش و شیوه مستمر عملی در میان مردم بر انجام کاری و یا ترک عملی. (فرهنگ نامه اصول فقه، ص ۴۹۴؛ اصول الفقه، مظفر، نشر دفتر تبلیغات اسلامی، ج ۲، ص ۱۵۳)

کودک: فرزند انسان از زمان تولد تا بلوغ، کودک یا صغیر نامیده می‌شود، که معادل آن در عربی طفل است.

در مصباح المنیر آمده است: فرزند صغیر انسان را کودک (طفل) می‌نامند، این لفظ بر فرزند مذکر (پسر) و فرزند مونث (دختر) اطلاق می‌گردد و تا زمانی که به سن تمیز نرسیده، او را طفل صغیر می‌نامند. (مصباح المنیر، فیومی، احمد بن منیر، ص ۳۷۴)

## ۱- تشویق کودک به فراگیری علم:

یکی از مصادیق تربیت کودک که از سیره حضرت زهرا سلام الله علیه او استفاده می‌شود، تشویق به فراگیری علم است.

آموختن علم از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و از فضائل و کرامات انسان می‌باشد، در قرآن کریم آمده است (یرفع الله الذین آمنوا منکم الذین أوتوا العلم درجات) خداوند آن‌ها را که ایمان آورده‌اند و کسانی را که از علم بهره دارند درجات عظیمی می‌بخشد، از این آیه استفاده می‌شود آنچه مقام آدمی را نزد خدا بالاتر می‌برد دو چیز است، ایمان و علم. (سوره مجادله، آیه ۱۱)

در اسلام مقام شهید والاترین مقام است، «فَوْقَ كُلِّ بِرٍّ بِرٌّ حَتَّى يَقْتَلَ الرَّجُلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَإِذَا قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَيْسَ فَوْقَهُ بِرٌّ؛ بالاتر از هر نیکی، نیکی دیگری وجود دارد تا اینکه شخص در راه خدا کشته شود، پس هنگامی که در راه خداوند بلندمرتبه به شهادت رسید، هیچ عمل نیکی برتر از آن نیست». (ابن بابویه، محمد بن علی، الخصال، محقق/مصحح: غفاری، علی اکبر، قم، جامعه مدرسین، چاپ اول، ۱۳۶۲ ش، ج ۱، ص ۹. (سایت پرسمان قرآن))

در عین حال در حدیثی دیگر از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم می‌خوانیم: (فضل العالم علی الشهید درجه) عالم یک درجه بالاتر از شهید است. (تفسیر نور الثقلین، طبرسی، فضل بن حسن، ج ۵، ص ۱۴۶، ح ۳۸)

والدین می‌توانند با یادگیری سبک‌ها و روش‌های تربیتی مناسب فرزندان خود را به فراگیری علم و علم‌آموزی تشویق کنند، برای دریافت دانش‌ها و بینش‌ها مهم‌ترین راه چشم و گوش است بیشترین آموخته‌های انسان از راه چشم و گوش بدست می‌آید، بنابراین آموختن به کودک که شنونده‌ی خوبی باشد در حقیقت گشودن راه‌های دانش به سوی اوست و نیز بازخواست کردن دانش‌های آموخته همراه با محبت بی‌شائبه و اظهار عواطف خالصانه مادری بهترین راه شکوفا کردن استعداد کودکان است.

حضرت فاطمه سلام‌الله‌علیها کودکانش را به محضر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم می‌فرستاد تا از دریای دانش متصل به وحی و علم مطلق الهی رسول خدا استفاده ببرند و باز از آن‌ها می‌خواست آن‌چه را که آموخته‌اند.

بازگو کنند امام حسن مجتبی علیه السلام هفت سال داشتند که در جلسات رسول خدا شرکت می‌کردند و آن‌چه را ایشان از وحی بیان می‌کردند به‌خاطر می‌سپرد و آنگاه به حضور مادرش می‌آمد و آن‌چه را به ذهن سپرده بود برای مادر بازگو می‌نمود، چون امیرالمؤمنین علیه السلام به خانه می‌آمدند می‌دیدند، فاطمه آن‌چه که آن‌چه از امروز به پیامبر اکرم وحی شده‌است و آن را در مسجد بازگفته است با باخبر است. شگفت‌زده می‌پرسید از کجا این مطالب را می‌دانی با این‌که در جلسات رسول خدا حضور نداشتی؟ فاطمه می‌فرمود: فرزندم حسن برایم نقل می‌کند. روزی امیرالمؤمنین در خانه پنهان شد تا جریان بازگو کردن سخنان پیامبر توسط امام حسن را ببیند در این هنگام امام حسن به خانه وارد شد و شروع به سخن گفتن کرد ولی دچار لکنت زبان شد مادر شگفت‌زده شد که هیچ‌گاه چنین نبودی امام حسن پاسخ داد ما در تعجب نکن زیرا بزرگ‌مردی به سخنانم گوش فرا می‌دهد و بدین واسطه است که دچار لکنت زبان شدم. علی علیه السلام از مخفیگاه خود خارج شد و امام حسن را بوسید. (تتمه المنتهی، قمی، ص ۵۷)

بنابراین تشویق کودکان به فراگیری علم یکی از مصادیقی است که برای تربیت سیره‌ی حضرت زهرا سلام‌الله‌علیها بدست می‌آید.

## ۲- محبت ورزی به کودکان :

از دیگر موارد برای تربیت کودکان که از سیره حضرت زهرا استفاده می‌شود، محبت ورزی به کودکان است.

محبت ریشه اصلی و بنیاد اخلاق نیک و مایه اساسی سجایا و ارزش‌های انسانی است.

محبت والدین به فرزندان می‌تواند از روش‌های گوناگونی از جمله بوسیدن، بوییدن، در آغوش گرفتن، بازی و سرگرمی و... باشد. البته این محبت ورزی هم باید به گونه صحیح باشد زیرا که برخی از محبت‌های بی‌قیدوشرط و نابجا باعث می‌شود مسیر تربیت کودک دچار اختلال شود و در آینده آن کودک از اثر آن محبت اشتباه آسیب‌هایی را متحمل بشود، مثلاً وابستگی زیاد به والدین، عدم استقلال و ... (انصاری، احکام و حقوق کودکان)

از امام صادق علیه السلام نقل شده که پیامبر اکرم (ص) حسن و حسین را در روز هفتم ولادت نامگذاری کرد و نام حسین را از حسن برگرفت و از طرف هر یک گوسفند عقیقه کرد. (حرعاملی، محمد، وسائل الشیعه، ج ۲۱، ص ۴۱۲، ح ۱)

باتوجه به اینکه پیامبر اکرم برای حسنین عقیقه کردن اما باز هم حضرت زهرا سلام الله علیها برای هر دوی آنها عقیقه کردند و این کار ایشان نشان از اهمیت این امر دارد.

در روایتی که از زندگی حضرت زهرا نقل شده، آمده است فاطمه برای حسن و حسین عقیقه کردند (کلینی، محمد، الکافی، ج ۶، ص ۳۳، ح ۵)

از این رو مناسب است والدین با الگوگیری از سیره‌ی حضرت زهرا سلام الله علیها، برای سلامت جسم و روان کودکان خود از زمان تولد آنها اقدام کنند و از همان ابتدا زمینه تقرب به خدا را برای آنها فراهم کنند.

بنابراین صدقه دادن و عقیقه کردن یکی از مصادیق تربیت فرزند است، که میتوان از سیره‌ی حضرت زهرا سلام الله علیها الگو برداری گردد.

## نتیجه گیری:

از مهم ترین شیوه های تعلیم و تربیت، روش الگوگیری است. اسلام هم برای تربیت و تعالی انسان ها، بر این اصل مهم تأکید نمود؛ زیرا شخصیت الگو، به عنوان یک نقطه ی کانونی در محور رشد و هدایت های اخلاقی تربیتی قرار می گیرد و در شکل گیری رفتار تربیت شونده، آثار زیادی بر جای می گذارد. حضرت زهرا سلام الله علیها نه تنها الگوی یک زن مسلمان بلکه اسوه تمام جهانیان در ابعاد مختلف زندگی است.

این مقاله شیوه تربیت فرزند از منظر حضرت زهرا را بررسی کرده است و در پایان به این نتیجه رسیده است که شیوه تربیت فرزند حضرت زهرا سلام الله علیها عبارت اند از: تشویق کودکان به فراگیری علم، محبت ورزی به کودکان، عدالت بین کودکان، بازی با کودکان، آموزش مسائل عبادی، شخصیت بخشی (ابراز وجود)، صدقه دادن و عقیقه کردن.

فهرست منابع:

قرآن کریم

- ۱- ابن ابی الحدید، عبدالحمید، شرح نهج البلاغه لابن ابی الحدید، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی، ۱۴۰۴.
- ۲- ابن بابویه، محمد بن علی، الخصائص، غفاری علی اکبر، قم، جامعه مدرسین، ۱۳۶۲.
- ۳- اسکندری، علی اکبر، نکته های کاربردی در تربیت کودک، مشهد، انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۱.
- ۴- انصاری، قدرت الله، احکام و حقوق کودکان در اسلام، قم، مرکز فقهی ائمه اطهار علیه السلام، ۱۳۹۱.
- ۵- انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، تهران، انتشارات سخن، جلد ۵، ۱۳۸۱.
- ۶- بی آزار شیرازی، عبدالکریم، قصص قرآنی، قم، نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۳.
- ۷- پوبرانس، اشلی مرلین، «مترجم اشرف راضی»، روش متفاوت در تربیت فرزند، تهران، انتشارات صابرین، ۱۳۹۴.
- ۸- حائری شیرازی، محی الدین، تربیت دینی کودک، قم، نشر معارف، ۱۳۹۵.
- ۹- حسینی بهشتی، سید محمد، نقش آزادی در تربیت کودک، تهران، انتشارات روزنه، ۱۳۹۰.
- ۱۰- حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، بیروت، موسسه البیت علیهم السلام لاحیاء التراث، ۱۳۷۰.
- ۱۱- حلی، حسن بن یوسف، (مترجم محمد بن ابی عبدالله)، قواعد الحکام، قم، موسسه نشر اسلامی، ۱۴۱۳ق.
- ۱۲- خمینی، سید روح الله، تحریر الوسیه، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۹۲.
- ۱۳- رحیمی، عباس، تربیت فرزند موفق، تهران، نشر جمال، ۱۳۹۶.
- ۱۴- طاهری گلزار، مژگان، اثرات بازی در رشد شخصیت، تهران، انتشارات نظری، ۱۴۰۳.
- ۱۵- طبرسی، فضل بن حسن، (سیدهاشم رسولی محلاتی)، تفسیر نور الثقلین، قم، مطبعه العلمیه، ۱۳۸۳.
- ۱۶- طوسی، محمد، تهذیب الحکام، علی اکبر غفاری، تهران، ۱۳۷۶.
- ۱۷- عاملی جعبی، زین الدین بن علی، مسالک الافهام، قم، موسسه المعارف الاسلامیه، ۱۴۱۳ق.
- ۱۸- فیومی، احمد بن محمد، (مترجم علی مشکینی)، مصباح المنیر، قم، نشر الهادی، ۱۳۷۰.
- ۱۹- قلی زاده، احمد، واژه شناسی اصلاحات اصول فقه، نورالاصفیاء، تهران، ۱۳۷۹ ه.ش.

- ۲۰- قمی، عباس، (مترجم باقر بیم هندی)، تنمہ المنتہی فی وقایع ایام الخفای، قم، دلیل ما، ۱۳۸۲.
- ۲۱- کلینی، محمد، الکافی، (مترجم علی اکبر غفاری)، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۳.
- ۲۲- کتابچی، محسن، آیین زندگی از دیدگاه امام رضا (ع)، تهران، ناشر الف، ۱۳۸۷.
- ۲۳- مجلسی، محمد باقر، گروه مترجمان، تهران، موسسه انتشارات کتاب نشر، ۱۳۹۲.
- ۲۴- محمد بن محمد بن نعمان، (مترجم علی اکبر غفاری)، الاختصاص، تهران، جامعه مدرسین، ۱۳۷۹.
- ۲۵- مرکز اطلاعات و مدارک اسلامی، فرهنگ نامه اصول فقه، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، قم.
- ۲۶- مطهری، مرتضی، تهران، موسسه انتشارات صدرا، ۱۳۸۲.
- ۲۷- معاش، کمال، الحسین ریحانه النبی، قم، ناجی جزائری، ۱۳۸۶.
- ۲۸- نوری، حسین، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، بیروت، موسسه ال البيت عليهم السلام، ۱۴۰۸ ق.

#### مقالات:

- ۱\_ (بانو، کنیز، (اصول تربیت عبادی با تاکید بر قرآن و روایات)، فصلنامه علمی مطالعاتی فقه تربیتی، ۱۵، ۱۴۰۰)
- ۲\_ (جلائی نوبری، حسین، (روش های تربیت عبادی فرزندان در سیره معصومین (ع) )، فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی، شماره ۲۶، بهار ۹۹)
- ۳\_ (کیاء سما، شعبانی حسن، احقر قدسی، مدانلو مهناز، ( تاثیر آموزش مهارت ابراز وجود بر عزت نفس دانش آموزان)، نشریه روان پرستاری، شماره ۱، ۹۵)
- ۴\_ ملکی حسن، شاملی عباسعلی، شکراللهی مهدی، (تربیت عبادی کودکان)، اسلام و پژوهش های تربیتی، شماره ۱، ۱۳۹۰)
- ۵\_ موسوی، سیده زهرا، (سیره تربیت فرزند از منظر حضرت زهرا)، نشریه مطالعات قرآنی جامعه، شماره ۱۲۱، بهار ۱۳۹۶.

#### سایت:

- ۱\_ (خبر گذاری تسنیم، عدالت در برخورد با فرزندان، ۱۳۹۹ (۱۵ تیر)، مشاهده شده در ۱۴۰۳ (۴ شهریور)، [tasnimnews.com](http://tasnimnews.com)).

۲ — (مرکز مشاوره خانواده و روانشناسی آویژه، (روانشناسی بازی کودک)، ۱۴۰۳ (۲۲ مرداد)، مشاهده شده در ۱۴۰۳ (۴ شهریور)، [psychdogy.arije.orh](http://psychdogy.arije.orh)).

۳ — موسی طاهری، رعایت عدالت بین کودکان، برگرفته از مجله طوبی، شماره ۱۸، سایت حوزه، ۱۳۹۵